

Мирјана Радојичић
Институт за филозофију и друштвену теорију

МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ ТРИБУНАЛ ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ - ИЗМЕЂУ КАЖЊИВОСТИ И ИСПЛАТИВОСТИ РАТНОГ ЗЛОЧИНА*

„Највише што свако од нас може да учини јесте да учи од историчара и истраживача друштва који проучавају узроке оружаних конфликта и оно што њима води; да покушава да идентификује културалне и политичке околности које минимализују пре него максимализују ризике њиховог избијања и зла које остављају за собом; следствено томе, да у својој и доступним му државама промовише и подржава политике усмерене креирању таквих околности; и да буде приправан да понесе терет непопуларности међу онима који су за 'одлучније' и 'енергичније' приступе.“⁽¹⁾

Џефри Бест

Сажетак

*Предмет рада су етички аспекти деловања Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију („Хашки трибунал“). Своја разматрања ауторка започиње увидом да су напори човечанства да хуманизује рат као *per definitionem* убилачку људску делатност стари готово два века. Њихов смисао је био да се смање непотребна и војно нецелисходна страдања преваходно цивилног становништва, забрани нечовечно*

* Текст је резултат рада на пројекту Института за филозофију и друштвену теорију бр. 43007, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије

1) Cf. Jeffrey Best, *War & Law since 1945*, Clarendon Press, Oxford, 2002, pp.9-10.

поступање према заробљеницима, обуздају прекомерна разарања материјалних добара, речју, дефинише одређена, макар и минималистички конципирана, етика ратовања, која би начелима човечности ограничила разорне потенцијале овог, најдеструктивнијег међу свим облицима међуљудског одношења. Трећи у релативно кратком низу институционализованих напора човечанства у том правцу представља МКТБЈ. У централном делу рада ауторка указује на неке карактеристике деловања овог института међународне правде који озбиљно доводе у сумњу декларисану међународно-моралну мотивацију његових оснивача и финансијера.

Анализом неколико случајева пред њим оптужених појединаца, чији елементи добро илуструју тај увид, она закључује да Трибунал неће значајније допринети афирмацији идеје међународне правде, већ ће пре учврстити уверење у њену релативност, односно сумбисивност интересима моћних који су се у једном историјском тренутку преклопили са интересима неких од бројних актера једног комплексног балканског државно-територијалног разграничења.

Кључне речи: Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, међународно право, међународна етика, распад/разбијање Југославије.

Напори човечанства да хуманизује рат као *per definitionem* убилачку људску делатност стари су готово два века. Њихов смицао је био да се смање непотребна и војно нецелисходна страдања превасходно цивилног становништва, забрани нечовечно поступање према заробљеницима, обуздају прекомерна разарања материјалних добара, речју, дефинише одређена, макар и минималистички конципирана, етика ратовања, која би начелима човечности ограничила разорне потенцијале овог, најдеструктивнијег међу свим облицима међуљудског одношења. У хобсовској ситуацији *par excellence*, када се државе „ухваћене у коштац рата превијају по поду опстанка, добро је, сматра Стенли Хофман (Stanley Hoffman), подсетити државнике да циљеви не оправдавају сва средства, да се треба обуздавати чак и у огорченом рату, да човечност на неки начин треба да буде сачувана.“²⁾ Јер, забрањен као правна

2) Cf. Stanley Hoffman, *Duties Beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics*, Syracuse University Press, Syracuse, N.Y., 1981, p. 81.

институција, рат наставља да постоји као феномен³⁾ и стога, сматра се, захтева да буде законски регулисан “ради хуманости и достојанства човека” (Херш Лаутерпарт - Hersh Lauterpart).⁴⁾ Другим речима, да ратна дејства буду подведена под контролу и стављена у функцију рационалног остваривања војне потребе у строго ограниченим оквирима. Рат, наиме воде људи који праве свесне изборе и потчињени су хијерархијским командама. Наређења „могу налагати разарања или поштеду. Без обзира на жељени циљ или коришћена оружја, захтеви војничке нужности морају се усагласити са друга два захтева која потичу из човекове природе као моралног и друштвеног бића. Први захтев поставља етичко правило: човек не престаје да буде морално биће тиме што узима оружје у руке, чак ни онда када га захтеви војничке нужности нагоне да почини нешто неморално. Постоје други судови пред којима се може одговарати. Други захтев поставља правило разборитости: према непријатељу се не треба понашати на начин који би касније измирење учинио немогућим. Рат је инструменталан а не елементаран: његов једини легитимни циљ може бити неки бољи мир,“ прецизира Мајкл Хауард (Michael Howard).⁵⁾

Међународно-хуманитарно-правни рефлекс ових увида представљају бројни међународни уговори (тзв. *Женевске конвенције*, *Хашки правилник*, *Петроградска декларација*, итд) и многи некодификовани »закони и обичаји ратовања«, а њихов међународно-кривично-правни израз су били тзв. Међународни (војни) трибунали у Нирнбергу и Токију за злочине почињене током II светског рата. Етичко оправдање за њихово формирање пронађено је у потреби кривичног санкционисања тешких кршења одредаба међународног хуманитарног права, закона и обичаја ратовања и дестимулисању потенцијалних починилаца таквих дела у неком наредном рату. Морални институт *егземпларног кажњавања* је,

3) “Увек присутна могућност оружаног сукоба сачињава основну природу међународних односа. У томе се ништа није променило откако су створене међународне организације чији је циљ да онемогуће рат: напротив, само њихово постојање показује да свака држава признаје стварну могућност рата.“ Cf. Ерик Вајл, *Политичка филозофија*, Нолит, Београд, 1982, стр. 299.

4) Упоредити такође и: Lothar Koltzsch, *The Concept of War in Contemporary History and International Law*, Études d'Histoire Économique, Politique et Sociale, Genève, 1956, стр. 294.

5) Cf. Мајкл, Хауард, ”Temperamenta belli: Да ли се рат може контролисати?”, у зборнику: *Европски дискурс рата*, (прир. Обрад Савић) Београдски круг, Београд, 1995, стр. 258. Упоредити такође и: Michael Howard, George J. Andreopoulos and Mark R. Shulman (eds.) *Constraints on Warfare in Western World: The Laws of War*, Yale University Press, New Haven and London, 1994.

дакле, препознат као етички темељ ових судова. Као такви, они су представљали покушај међународно-кривично-правног институционализовања оног минималног моралног консензуса да током оружаног конфликта не би требало све појединце третирати на исти начин, односно да неки од њих ни у ратним околностима не би требало да буду објекти насиља.⁶⁾ Другим речима, да „мило срђе, обуздавање и поштеда треба да имају своје место у рату.“⁷⁾ У историјском смислу, ови трибунали су били коначно оваплоћење идеје о оснивању једног судског органа који би на међународном нивоу процесуирао тешка кршења закона и обичаја ратовања када национално правосуђе одбија да то учини, а која датира још из друге половине XIX века. Персонално узев, веже се за име Швајцарца Густава Мојниера (Gustave Moynier), који је под снажним утисцима ратне окупности испољене у немачко-француском рату 1870/71. године, као тадашњи председник *Међународног црвеног крста* предложио оснивање једног међународног суда који би се њима кривично-правно позабавио. Био је то пионирски покушај да се „право примени на област ратовања - тог крајњег израза бесправља“ („*the ultimate expression of lawlessness*„, - П. Дејер - Peter Deyer). Иако у то време само приватна иницијатива, ова идеја је доживела и међународно признање на светској политичкој позорници када је након завршетка I светског рата посебно међународно повереништво чланица Антанте сачинило извештај који је, између осталог, предвиђао и оснивање високог суда међународног карактера (*High Tribunal*) и дефинисао основна начела пред њим планираног поступка.⁸⁾ Занимљива је околност да предлог није био прихваћен због противљења САД и Јапана, који су као разлоге за такав став навели непостојање сличног преседана у дотадашњој историји, те непосредно угрожавање суверенитета земаља које би се нашле под његовом јурисдикцијом. Из тог разлога кажњавање ратних злочинаца, предвиђено одредбама Версајског уговора, дато је у надлежност војним судовима држава заинтересованих за кри-

6) О томе више у: Alexander, B. Downes, *Targeting Civilians in War*, Cornell University Press, New York, 2008.

7) Cf. Hugo Slim, *Killing Civilians: Method, Madness and Morality in War*, Columbia University Press, New York, 2008, p.1

8) Више о томе у: Sherif Bassiouni “From Versaille to Ruanda in Seventhy-Five Years: The Need to Establish a Permanent International Criminal Court”, *Harvard Human Rights Journal*, Vol. X, Spring 1997, pp.11-62.

вично гоњење окривљених.⁹⁾ И Лига народа, основана након окончања првог оружаног сукоба светских размера, покушала је, такође, да формира међународни казнени суд за починиоце злочина који су извршени током његовог трајања. Ни тај покушај није уродио плодом, са образложењем да је за такав подухват још увек прерано, а разлог су била и питања која су и данас актуална у међународном казненом праву: надлежност суда, његова комплементарност или конкурентност националним судовима као и могућност политизације поступака који пред њим буду покренути.¹⁰⁾

Почетак нове етапе у међународном кривичном праву означио је крај Другог светског рата, који је размерама и каквоћом у њему демонстриране нехуманости - напад на противнике без објаве рата, прекорачење употребе силе у складу с војном потребом, бомбардовање отворених градова, непримерено понашање према ратним заробљеницима, окрутност поступање према цивилном становништву, етничка чишћења, геноцид над Јеврејима, Србима и Ромима,... - превазишао све виђено и искушано у дотадашњој историји ратовања. То констатирајуће искуство овога пута је, сагласили су се сви важнији актери, *морало* наћи свој конкретан правосудни израз. Тако је августа 1945. године као резултат преговора САД, СССР-а, Француске и Велике Британије који су се водили у Лондону од 26. јуна до 8. августа, основан Међународни војни суд са седиштем у Нирнбергу, меродаван за прогон и кажњавање високорангираних ратних злочинаца из Сила осовине. Према Лондонском споразуму, победници су, дакле, судили само пораженима. Од 22 оптужена пред овим судом тројица су ослобођена, 12 осуђена на смрт, седморица на казне лишења слободе дугог трајања (тројица и доживотно). Херман Геринг је извршио самоубиство на крају главног претреса, а Мартин Борман је осуђен у одсуству. Сви процеси су окончани за мање од годину дана. Злочини савезника почињени бомбардовањем Дрездена, Београда, Ђенове, онај почињен у Ка-

9) Немачка влада је, међутим, на то реаговала упозорењем да би та одлука могла угрозити њен опстанак. Савезници из нетом окончаног рата су заузимањем тадашњег премијера Велике Британије Лојда Џорџа пристали на то да она сама преузме кривично гоњење окривљених лица. Тако је 13. децембра 1919. године Немачка усвојила закон који је војном суду у Лајпцигу ставио у надлежност да образује кривично веће ради суђења оптуженим немачким држављанима. Од 901 оптуженог осуђено је тек њих 13 и то на блаже казне. У историји међународног кривичног права овај случај је остао забележен као фарса међународног кривичног правосуђа.

10) О историји ратних злочина и међународних покушаја да се они правно обуздају упоредити: Deyer, Peter, *A History of War Crimes*, <http://www.scoop.co.nz/stories/HLO903/500161.html>

тинској шуми, као и бројни други, остали су изван видокруга нирнбершког суда. Дакле, „уколико уђете у рат, од пресудног је значаја да га добијете –уколико изгубите, могли бисте се наћи у знатним неприликама“, закључује Винстон Черчил (Winston Churchill).¹¹⁾ Као такав, суд у Нирнбергу је био правосудни рефлекс *Московске декларације* (1943) којом су постављене међународно-правне основе будућег кажњавања ратних злочинаца. Јануара 1946. године основан је и Међународни војни суд за Далеки исток са седиштем у Токију. Због низа процедуралних мањкавости са озбиљним међународно-правним и не мањим међународно-моралним импликацијама, суђења пред њим су окончана потпуним неслагањем индијског судије, делимичним неслагањем холандског и француског судије и издвајањем мишљења од стране филипинског судије.¹²⁾

Трећи по реду у релативно кратком низу институционализованих покушаја те врсте био је Међународни кривични трибунал за злочине почињене на просторима претходне Југославије¹³⁾ (тачан назив: Међународни трибунал за прогон лица одговорних за тешке повреде међународног хуманитарног права учињене на територи-

11) Cf. Kirsten Sellers “The tyranny of human rights”, *The Spectator*, 28. Avust 1999. Uporediti takode i: Ramsey Clark, and others, *War Crimes: A Report on United States War Crimes Against Iraq*, Maisonneuve Press, Washington D.C., 1992, p.36.

12) О томе више у: Peter Sob, “The Dynamics of International Criminal Tribunals”, *Nordic Journal of International Law*, Vol. 67, No.2/ 1988, pp.139-163. И Уједињене нације су, убрзо након оснивања такође почеле доприносити успостављању мира и развоју ратног и хуманитарног права. Међу многобројним конвенцијама које су усвојиле треба истаћи четири Женевске конвенције о хуманизацији рата из 1949. године, Конвенцију о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. године, те Конвенцију о спречавању и кажњавању злочина апартхејда из 1973. године.

13) Након МКТБЈ-а, 17. јула 1998. године, на дипломатској конференцији коју су у Риму сазвале Уједињене нације, као нека врста „перманентног Нирнберга“ (Р. Ф. Дринан - R.F. Drinan) установљен је и Међународни кривични суд (ИСС). Основни мотив за његово оснивање био је да се, како каже Хозе Авала Ласо (Jose Avala Lasso), УН-ов високи повереник за људска права, докине „готово опсцено стање у којем су били већи изгледи да се тужи и казни особа која је убила једног човека, него она која их је побила 100 000.“ Наведено према: David, A. Nill, “National Sovereignty: Must it be Sacrificed to the International Criminal Court?”, *Brigham Young University Journal of Public Law*, No.14/1999. p.148. До почетка 2001. године статут тог суда је потписало 118 држава, а ратификовале су га 22 од 60 држава, колико је неопходно да би суд почео да делује. САД су се и овога пута нашле међу малобројним државама које су гласале против Римског статута, након чега су прибегле низу других, конкретних мера са циљем да саботирају његов рад или бар избегну његову надлежност. Јер, речима Лија Кејсија (Lee Casey), саветника у Бушовој администрацији „када би Сједињене државе ратификовале Римски статут, било би то по први пут након 4. јула 1776. године да су признале надређени ауторитет институције коју није изабрао амерички народ, нити му иста одговара за своје акције.“ Cf. Lee, A. Casey, “The Case against the International Criminal Court”, *Fordham International Law Journal*, No. 25/ 2002, p.841. Више о томе у: Peter Dyer, “War Crimes and American Rejectionism”, <http://new.consortiumnews.com/2009/031309a.html>

ји бивше Југославије од 1991. године¹⁴⁾). Основан је 1993. године резолуцијама Савета безбедности УН бр. 808 и 827. Стварна надлежност МКТБЈ-а односила се на тешка кршења Женевских конвенција за заштиту жртава рата из 1949. године, кршење закона и обичаја ратовања, геноцид и злочине против човечности. Његова временска надлежност није била ограничена, јер су у тренутку оснивања Трибунала сукоби на подручју бивше Југославије још били у току. Суд је настао са декларативном намером да међународној јавности „испоручи нешто другачије од правде победника“ (Фил Кларк – Phil Clark), односно, да својим одлукама допринесе поштовању људских права, миру и међународној правди.¹⁵⁾ Или, речима Бриса Кронина (Bruce Cronin), да буде институција усмерена ка заједничком добру, како регионалних актера *ex*-југословенског сукоба, тако и међународне заједнице у целини.¹⁶⁾

При његовом оснивању се, како се тврдило, полазило од становишта да дипломатски напори, економске санкције, хуманитарне интервенције и мировни споразуми, заустављају рат, али не доводе до помирења зарађених страна нити до успостављања праведног и трајног мира. Јер и једно и друго су, додаје се, процес, а не чин или декларација. У том процесу посебно место и улога је додељена Хашком трибуналу и његовим очекиваним, или, прецизније речено, прокламованим ефектима. Јер праведан и трајан мир, како каже Хуан Мендез (Juan Mendez), мора се раздвојити од некажњивости остварене уценама.¹⁷⁾ У *Годишњаку* самог Трибунала (*Year-*

14) Индикативна је чињеница да се у називу Трибунала на енглеском језику говори о „лицима одговорним за озбиљне повреде међународног хуманитарног права...“ („persons responsible for serious violations of international humanitarian law...“), а у његовом називу на француском, другом оригиналном језику текста, о „лицима за која се претпоставља да су одговорна за повреде...“ („les personnes *presumées* responsables de violations...“), што имплицира претпоставку невиности оптужених и више одговара духу *Статута и Правила* Трибунала, али доста говори и о правном карактеру пред њим покретаних поступака, нарочито против неких од појединаца који су се у својству оптужених нашли пред њим. О томе је сведочио и начин извештавања америчких и британских медија о раду Трибунала. Тако се у *Times*-у од 2. марта 1996. године за оптуженог (али не и осуђеног) српског генерала Ђорђа Ђукића, каже да је други „од 53 оптужена криминалца“ који се држе у притвору Трибунала. (курзив М.Р.)

15) Cf. Phil Clark, приказ књиге Виктора Пескина *International Justice in Rwanda and the Balkans: Virtual Trials and the Struggle for State Cooperation* (Cambridge University Press, Cambridge, 2008) објављен у: *Ethics and International Affairs*, Vol. 22, No.4 (Winter, 2008), p.103.

16) Cf. Bruce Cronin, *Institutions for the Common Good: International Protections Regimes in International Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, p. 6.

17) Cf. Juan Mendez, “National Reconciliation, Transnational Justice and the International Criminal Court, *Etics and International Affairs*, Vol XV. No. 1/2007, pp. 25-44.

book) за 1994. годину, његова сврха се одређује на следећи начин: “да спроводи правду, спречи даље злочине и допринесе обнављању и очувању мира.” Ту се, такође, каже и ово: “једина цивилизована алтернатива жељи за осветом јесте привођење правди: вођење правичног суђења пред уистину независним и непристрасним трибуналом и кажњавање оних чија се кривица утврди. Уколико се поштено суђење не одржи, осећања мржње и огорчености, која тињају под површином, пре или касније избијају и воде у обнављање насиља.”¹⁸⁾

Независност и непристрасност Трибунала својом финансијском потпором требало је највећим делом да обезбеди влада државе најскептичније према идеји међународног кривичног правосуђа као таквој, те приватне фондације и корпорације које делују на њеној територији, што је, иначе, у супротности са чланом 32. његове Повеље. Тако су само у 1994/1995. години САД упутиле трибуналу 700 хиљада долара у новцу и 2 300 хиљада долара у опреми. Исте године *Open Society Institute* Џорџа Сороса помогао је рад Трибунала са 150 000 долара, а *Rockefeller Foundation* са 50 000 долара. Значајне суме на исту адресу упутиле су и америчке корпорације *Time-Warner* и *Discovery Products*. Међу донаторима Трибунала су и амерички Институт за мир (US Institute for Peace), те Коалиција за међународну правду (Coalition for International Justice), настала с циљем да интензивира подршку јавног мњења Трибуналу. Основали су је и финансирају је Соросов *Open Society Institute*, и *Central and East European Law Institut*, формиран од стране Америчког удружења правника (American Bar Association) и правника блиских америчкој влади, у циљу поспешивања “правне транзиције” некадашњих реал- и самоуправно-социјалистичких друштава. Органска веза између Трибунала и НАТО пакта јасна је још од 9. маја 1996. године, када је потписан Меморандум о разумевању, којим је НАТО овлашћен да преузме улогу полиције Трибунала.

На овом месту навешћемо само неколико карактеристика поступања овог суда, које све време његовог функционисања озбиљно компромитују његово међународно-кривично-правни статус али и декларисану, међународно-моралну мотивацију његових оснивача и финансијера: а) акузаторни систем суђења који у сложенијим

18) Наведено према: Мирјана Скочо и Вилијам Вуцер, „Ратни злочини“, у зборнику: *Деградирана моћ: медији и косовска криза* (прир. Филип Хемонд и Едвард Херман, Плато, Београд, 2001, стр. 58.

случајевима доводи до неразумно дугих поступака и покреће питање колизије неограниченог трајања притвора с начелом претпоставке невиности, б) депривилегован положај одбране у погледу истражно-техничких и временских могућности, у односу на оне којима располаже Тужилаштво, ц) околност да судије не присуствују нагодбама Тужилаштва са оптуженима, које често завршавају споразумима о признању кривице, чиме се подрива вера да интерес правде у таквим случајевима јесте, односно да може бити задовољен, д) вишегодишње трајање, односно циљно пролонгирање појединих истрага, које је омогућило да неки од највисочије ранжираних актера ратног слома *ex*-Југославије на слободи дочекају крај свог биолошког века, е) одабир тренутка подизања појединих оптужница који пружа основ сумњи у преваленцију политичких над моралним мотивима за њихово подизање, ф) несразмерност казни за иста инкриминисана дела, чиме се девалвира принцип непристрасности, односно објективности као један од конститутивних принципа правде и правичности, г) произвољно коришћење квалификативних термина и фраза најтеже могућне кривично-правне и моралне тежине (“геноцид”, “удружени злочиначки подухват”), х) пристрасан избор и коришћење расположивих докумената, и) инструирање и коришћење лажних сведока.¹⁹⁾

Из знатног броја пред Трибуналом процесуираних случајева чији најзначајнији елементи добро илуструју ове карактеристике његовог деловања, за потребе овог поглавља издвојићемо неколико најкарактеристичнијих.

а) Случај оптуженог Слободана Милошевића

Слободан Милошевић је обављао дужност председника Србије у периоду од 1990. до 2000. године. Испоручен је МКТБЈ-у 28. јуна 2001. године, и био је први председник једне суверене државе који је завршио пред правосудном институцијом ове врсте. Током суђења окривљени је више пута достављао Трибуналу податке о неадекватном медицинском третману који му је, као озбиљно оболелој особи, обезбеђиван у затворској јединици, што је овај упорно игнорисао. Умро је под неразјашњеним околностима 11. марта 2006. године у затвору Трибунала, педесетак сати пре истека времена предвиђеног за извођење сведока одбране. Суђење

19) Више о томе у зборнику : *Основи међународног јавног права* (прир. група аутора), Београдски центар за људска права, Београд, 2005, стр. 224.

најзнаменитијем хашком заточенику трајало је безмало пет година, чиме је почињено, по оптуженог фатално, кршење његовог права на правично и фер суђење у разумном року.²⁰⁾ Током суђења Милошевићу главном судницом Трибунала прошло је много лажних сведока, као и оних који су држани у статусу заштићених до пред само суочавање са окривљеним, што је овога онемогућавало да се ваљано припреми за њихово испитивање, а није се презало ни од покушаја коришћења „пресретнутих“ и фалсификованих телефонских разговора, који су требало да потврде наводе тужилаштва.²¹⁾ Његова оптужница је, иначе, објављена тек 27. маја 1999. године, током НАТО агресије на СРЈ, што је наводило на закључак да је била у функцији *a posteriori* прибављања легитимитета истој. Оптужница је укључивала само злочине почињене на Косову 1998. и 1999. године, иако су неки масакри, почињени на просторима Хрватске и Босне и Херцеговине (рецимо онај у близини Вуковара - 1991. и у Сребреници - 1995.) постали озлоглашени убрзо након што су се десили. Иста је накнадно проширена оптужбама за кршење обичаја рата и Женевске конвенције у Хрватској и Босни и Херцеговини и за геноцид у Босни и Херцеговини, али је редослед који се одржао на суђењу остао нехронолошки, што је додатно снажило сумње у аутентичне мотиве за њено подизање. Сваки покушај оптуженог да током процеса укаже на ове чињенице завршавао се опоменом председавајућег судије и одлуком да му се одузме реч, што је наречене сумње чинило још основанијим. Суочење а хашком правдом није дочекао ниједан Милошевићев парњак са простора некадашње Југославије (Фрањо Туђман, Алија Изетбеговић,...), иако је дуго пре њиховог биолошког скончања Трибунал обелоданио да су покренуте истражне радње које су требало да доведу до подизања оптужница. Пролонгирањем прикупљања доказа којима су исте требало да буде поткрепљене, већ формирану пред-

20) Чланом 9 ставом 3 Међународног пакта о грађанским и политичким правима изричито је утврђено да ће се сваком ко је ухапшен или затворен због кривичног дела у „разумном року судити“, а да „стављање у притвор лица која очекују да им се суди не сме бити опште правило“, док се чланом 14 ставом 3ц прецизира да ће им бити суђено „без непотребног одуговлачења“. На скоро истоветан начин члан 5 став 3 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода прописује да „свако ко је ухапшен или притворен (...) има право на суђење у разумном року“. А чланом 7 ставом 1д још једном се потврђује да сваки појединац има право да му се у разумном року суди, односно да започето суђење у разумном року буде окончано. *Сф. Међународно јавно право: збирка докумената*, (прир. Видан Хаџи-Видановић и Марко Милановић), Београдски центар за људска права, Београд, 2005, стр. 108. и 129.

21) Више о томе у: Мирослав Зарић, *Милошевић, године суђења*, Књижевна омладина Србије, Београд, 2007, стр. 32 *et passim*.

ставу о уникатности српског злочинства у минулим западнобалканским ратовима, злочинства ситуираног међу саме врхове српске државе, требало је одржавати све до окончања рада Трибунала.

б) Случај оптуженог Радислава Крстића

У време ратних збивања у Босни и Херцеговини, генерал Радислав Крстић се налазио на дужности команданта Дринског корпуса Војске Републике Српске. МКТБЈ му је судио по основу оптужнице за „ратне злочине“ и злочине против човечности, које су припадници ВРС починили у источно-босанском градићу Сребреници. По окончању другостепеног процеса 2000. године, генерал Крстић је осуђен на казну од 35 година затвора за „помагање у извршењу геноцида“ („aiding and abetting“).²²⁾ Правна квалификација злочина за који се Крстић теретио, по принципу „пресуђене чињенице“ преузета је и у низу других предмета пред МКТБЈ кој су се тicali догађаја у и око Сребренице јула 1995. године, а њу је преузео и Међународни суд правде у случају „Босна и Херцеговина против Савезне Републике Југославије“. Упркос мноштву контраинтуитивних чињеница (пребацавање из Поточара на сигурно хиљада муслиманских жена, деце и старих особа, организовање лечења десетина рањених муслиманских бораца који су тих јулских дана 1995. године у српским болницама у Братунцу и Сребреници добијали медицинску негу,...)²³⁾ МКТБЈ је прихватио као неспорно постојање геноцидне намере, а наводе Тужилаштва о 8000 муслиманских жртава усвојио без довољно поуздане форензичке анализе. У параграфу 82. првостепене пресуде, претресно веће у предмету Радислава Крстића констатује да „од времена заузимања Сребренице знатно више од 7000 лица недостаје“ и да се из

22) Више о томе на: <http://www.icty.org/action/cases/4>. “Првобитно, он (термин ‘геноцид’) је био створен као термин за злочине који су починили нацисти и требало је да се односи на огромне покоље који су за циљ имали уништење народа. Такав је случај био у Руанди, као што сам напоменуо, и он се може назвати геноцидом. Можда се и покољ у Источном Тимору може назвати геноцидом, али се то не ради јер је за те злочине одговоран Запад. Има још доста таквих примера. Једноставно, ако ће се термин ‘геноцид’ користити за убијање великих размера која врши непријатељ (...), можемо се договорити да га тако користимо. Али, онда то нема никаквог моралног значења“, упозорава Ноам Чомски (Noam Chomsky). Cf: Ноам Чомски, Интервју за ТВБХ1, 7. јануар 2006, наведено према: www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-ju-prostorima/u-srebrenici-se-nijedogodio-genocid.html

23) Више о томе у: Стефан Каргановић, “Пропагандна архитектура сребреничког мита”, www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-ju-prostorima/propagandna-arhitektura-srebrenickog-mita.html

сплета околности да закључити „да је већина несталих лица било стрељано и сахрањено у масовним гробницама.“²⁴⁾ И параграф 573. пресуде убедљиво илуструје начин на који претресно веће МКТБЈ доноси закључке, односно количину доказа којима исти морају бити поткрепљени: „Претресно веће није у могућности да утврди тачан датум када је била донета одлука да се војно способни мушкарци побију. Услед тога, оно *не може да тврди* да су убиства која су се догодила у Поточарима 12. и 13 јула 1995. године била саставни део плана да се убију сви мушкарци војничког узраста. Упркос томе претресно веће је *убеђено* да су масовна стрељања и друга убиства почињена од 12. јула па надаље, била саставни део таквог плана.“²⁵⁾ „Како у једној озбиљној пресуди, бар што се тиче њених најважнијих сегмената, ’убеђење’ може да замени доказе“, пита се с правом Стефан Каргановић.²⁶⁾ Ту тактику 1) смишљеног пропуштања да се припише одговорност за геноцид у случајевима када постоји мноштво доказа да је почињен и 2) приписивања „геноцида“ недовољно јасним случајевима без разматрања доступне и убедљиве оповргавајуће евиденције и аргументације, Александар Јокић именује „геноцидализмом“. Први разлог за прибегавање истој овај аутор налази у ономе што назива ’становиштем идеолошке ароганције’; други „има у виду потребу да текућа редистрибуција светске моћи буде објашњена и оправдана. Оно прво може бити у функцији овог другог. Жеља да се оправдају аспирације на хегемонију и да се објасне партикуларне пројекције путева моћи могу снажно водити идеолошкој ароганцији која је ту да олакша посао.“²⁷⁾ То је веома успешна техника одбране, закључује Јокић. „Стварањем атмосфере самоевидентности фокус се помера са тешког задатка оправдања и објашњења ка једном много лакшем: задатку нападања и исмевања сумњала.“²⁸⁾

24) Cf. <http://www.icty.org/action/cases/4>, курзив М.Р. Да се на демонстрирани начин третирају само бројеви жртава одређене етничке припадности, говори податак да је на питање оптуженог Слободана Милошевића, упућено Џери Лејбер, једној од оснивача и првом директору *Helsinki Watch*-а, која се пред Трибуналом појавила у својству сведока тужилаштва: „Схватате ли Ви колика је разлика између речи ’хиљаде’ (која стоји у једном од извештаја њене организације, М.Р.) и ’стотине и стотине хиљада’, колико их је побијено у Јасеновцу?“, иста одговорила: „Увек користимо *минималне* цифре, да што мање погрешимо, а истовремено избегавамо и сензационализам.“ Cf. Мирослав Зарић, *Милошевић, године суђења...*, цит. издање, стр. 107, курзив М.Р.

25) Cf. <http://www.icty.org/action/cases/4>, курзив М.Р.

26) Cf. Стефан Каргановић, *Ibid*.

27) Cf. Aleksandar Jokic, „Genocidalism“, *The Journal of Ethics*, No.8/2004, p. 294.

28) Cf. Aleksandar Jokic, *Ibid*, p. 294.

У вокалбулару Хашког трибунала, иначе, злочин у Сребреници за који је генерал Крстић осуђен се дефинише као „највећи масакр у Европи након II светског рата“²⁹. Географско и временско ограничавање референтног оквира у који се овај трагични догађај смешта, као такво, има снажну расистичку (европоцентричку, ваневропске просторе искључујућу²⁹) и све злочине почињене пре II светског рата аболирајућу димензију.

в) Случај сведока Дражена Ердемовића

Кључни Трибуналов сведок за подршку тврдњи да су вође босанских Срба наредиле погубљење у Сребреници био је босански Хрват Дражен Ердемовић, према сопственом признању плаћени борац на све три стране у рату у Босни и Херцеговини. Иако од стране психијатријских експерата препознат као особа са тешким посттрауматским сметњама и као такав проглашен неспособним за давање исказа и саслушање, Ердемовић се пред Трибуналом појавио у својству крунског сведока у „случају Сребреница“. И самог оптуженог, њега су као сведока оптужбе саслушале исте оне судије – Клод Џорда, Елизабет Одио Бенито и Фуад Ријад - које су га пре кратког времена на основу стручног мишљења прогласиле неспособним за давање исказа и саслушање. Као сведока отужбе, суду су га представили исти они тужиоци - Ерик Есберг и Марк Хармон - који су већ били подигли оптужницу против њега самог.³⁰ Упркос томе што је, учава Жерминал Чивиков, непоузданост и

29) Како тај амерички расизам и европоцентризам, у овом случају руковођени интересом за изузимање себе и својих савезника из скупа злочиначких актера актуалних ратних окршаја у различитим деловима света, изгледа на делу, сведоче и недавно обелодањени подаци да је, након масовног убиства више хиљада талибана-ратних заробљеника од стране снага генерала Достума, америчког коалиционог партнера у рату у Авганистану, Бушова влада у више наврата улагала напор да се истрага те, по америчку моралну репутацију веома компромитујуће епизоде, на сваки начин спречи. Дотични генерал је десетак година након почињеног злочина који се догодио у новембру 2001. године, несметано учествовао у политичком животу своје земље, односно тек недавно удаљен с политичке сцене и послат у изгнанство у Турску, из разлога који нису ни укаквој вези са злочиним који је својевремено починио. Потпуна ексхумација тела погубљених никада није извршена, а организације за заштиту људских права које су се тим случајем бавиле подозревају да би докази о почињеном злоделу могли бити уништени. Једна група медицинских форензичара која је под окриљем Уједињених нација на случају радила 2008. године, дошла је до закључка да је од времена извршења злочина до тада масовна гробница у коју су жртве биле покопане врло вероватно више пута прекопавана и премештана. Cf. James Risen, “US inaction seen after Taliban POW’s died” *New York Times*, July 11, 2009, <http://www.nytimes.com/2009/07/11/world/asia/11afghan.html>

30) Више о томе у: Жерминал Чивиков, *Сребреница. Крунски сведок*, Албатрос Плус, Београд, 2009.

неутемељеност његовог сведочења повремено добијала гротескне размере, Трибунал је Ердемовићев исказ усвојио као „најважнији директни доказ за сам догађај који се карактерише као геноцид над босанским муслиманима.“³¹⁾ У више наврата током претреса Ердемовић је именовано седам супочинитеља злочина у Сребреници чије извршење је пред судом признао. На једном од претеса судија је упитао тужиоца да ли ће ови људи бити ухапшени и одговорено му је потврдно. Али, канцеларија тужиоца не само да никада није ни покушала да лиши слободе, приведе и испита именоване, него један од њих (командир јединице - Милорад Пелемиш) као слободан човек живи у Београду у чијим медијима се појављивао у својству интервјуисаног, а други, Марко Бошкић, од 2000. године несметано борави у САД, такође под својим правим именом и презименом, а недуго након имигрирања под њим је добио и возачку дозволу. Ердемовићева верзија дешавања у и око Сребренице је, јасно је, за Трибунал исувише драгоцене да би смела бити доведена у питање евентуалним сведочењем осталих, иначе лако доступних, учесника инкриминисаних догађаја.

Трибунал је Ердемовића за оно што је признао (убиство око стотину од 1200 муслиманских цивила чију ликвидацији је посведочио) због кооперативности, односно добре сарадње са тужиоцем, осудио на само пет година затвора (због „кршења закона и обичаја рата“, али не и због „злочина против човечности“) ослободио након три ипо године, омогућио му промену идентитета и исељење у једну неименовану западну земљу из које га повремено позива у Хаг у улози „кључног сведока“ у свим процесима везаним за Сребреницу.

У случају „сведока Л“, односно Драгана Опачића, босанског Србина ангажованог у процесу против Душка Тадића, Трибунал је сасвим другачије поступио. Након низа његових тврдњи за које је Тадићева одбрана доказала да су лажне, сведок је признао да је као заробљеник, у муслиманском затвору био принуђен да лажно сведочи и да је за исто темељно инструктиран. Као такав, проглашен је непоузданим сведоком, а на његов захтев да му буде обезбеђен азил у Холандији, Трибунал је негативно одговорио. Опачић је враћен босанској влади, која га је осудила на десетогодишњу казну за „геноцид“, која му је одређена искључиво на основу његовог властитог признања, за које је утврђено да је изнуђено физичком

31) *Cf.* Жерминал Чивиков, *Сребреница. Крунски сведок*, цит. издање стр. 43.

тортуром. Питање једног холандског новинара које се тицало Опачићевог случаја, остало је, разуме се, без одговора портпаролке Трибунала - он би, јасно је, помогао да се утврди да ли су и други сведоци у овом случају били препарирани да почине кривоклетство. Одбрана Душка Тадића се са таквим захтевом обратила апелационом већу Трибунала, поводом сведочења другог сведока тужилаштва у Тадићевом случају, али је веће одбило њен захтев са образложењем да су „околности“ у вези са двојицом сведока „различите“. Једина „диференцијална предност“ овог другог је била садржана у чињеници да је реч о муслиману, Нихаду Сеферовићу којег, примећује Роберт Хејден (Robert Hayden) „можда није било потребно убеђивати да лаже по заповести муслиманске владе, као што је било потребно у Опачићевом случају.“³²⁾

г) Случај оптужене Биљане Плавшић

Биљана Плавшић је као члан ратног председништва Републике Српске, заједно са Момчилом Крајишником нашла пред Хашким трибуналом по основу оптужбе за „удружени злочиначки подухват“. Пре почетка суђења, међутим, иста се одлучује за нагодбу са тужилаштвом (*guilty-plea*), па до суђења не долази, а њена кривица никада не бива формално утврђена. Она, заправо, признаје кривицу по једној, договореној тачки оптужнице, а заузврат не бива изложена суђењу нити одговара по њеним преосталим тачкама. У фебруару 2003. године Плавшићева признаје „кривицу“ за „прогон на политикој, расној и верској основи.“ Све остале тачке њене оптужнице, тужилаштво је заузврат повукло. Шта значи појам „нагодбе“ у Хашком трибуналу разјашњава Стефан Каргановић. „То практично значи да оптужена особа која не жели да се излаже тегобама и малтретирању суђења и која преферира мање-више предвидљиву казну, пристаје на кривицу по некој тачки оптужнице, која је прихватљива Тужилаштву. Тужилаштво јој затим пише тенденциозно састављену изјаву о утврђеним чињеницама и прихватању одговорности, коју оптужена особа, након дужег или краћег преговарања, са мањим изменама потписује.“³³⁾ Реч је, дакле, о скраћеном кривичном поступку у којем отпада уобичајено изно-

32) Cf. Роберт М. Хејден, „Пристрасна 'правда': Људски правизам и Међународни кривични суд за бившу Југославију“, *Филозофски годишњак*, но.13/2000, стр. 296.

33) Cf. Стефан Каргановић, „Биљана Плавшић: једна трагична српска прича, <http://www.sprskadijaspora/info/vest.asp?id=12590>

шење доказа. „У ствари, нема ни стварног унакрсног испитивања у којем би признање било преиспитано и подвргнуто низу питања о позадини ствари“, примећује Жерминал Чивиков.³⁴⁾ Поступак добија на својој правно и морално сумњивој тежини када тако „утврђена истина“ постаје основ за процесуирање других, односно када се оптужени појави као сведок у процесу против неког другог, и то пре него што му се у његовом властитом процесу утврди казна и изрекне пресуда. „Искуство учи да овакав редослед догађаја несумњиво утиче на спремност оптуженог да својим исказима у другом кривичном поступку иде на руку оној истини која одговара оптужби“, закључује Чивиков.³⁵⁾ Иначе, цео тај поступак почиње питањем председавајућег упућеним оптуженом да ли је одлука да се нагоди стварно одраз његове или њене слободне воље и да ли исказ о преузимању кривице одовара чињеничном стању. „Оптужена особа ентузијастично потврђује да јесте. Суд то усваја и прелази се на изрицање казне.“³⁶⁾ Психолошку основу једне овакве одлуке оптуженог чини уверење да је свака помисао на организовање делотворне одбране илузорна. Вишегодишње, па и вишедеценијске временске казне које већа Трибунала редовно изричу оптуженицима српске националности³⁷⁾, шаљу убедљиву и лако читљиву поруку да је доказивање безнадежно, а нагодба са тужилаштвом једина изгледна шанса за скраћивање предстојећег периода тамновања. Стога оптуженици бивају снажно мотивисани да озбиљно размотре нагодбене понуде тужилаштва. Али из истих разлога такве нагодбе немају апсолутно никакав ни фактички ни морални значај.³⁸⁾ Од њих оптужени српске националности такође - и о томе

34) *Cf.* Жерминал Чивиков, *Сребреница. Крунски сведок*, цит. издање, стр. 36.

35) *Cf.* Жерминал Чивиков, *Ibid.*, стр. 56.

36) *Cf.* Каргановић, Стефан, *Ibid.*

37) Закључно са мајем 2009. године, пред Трибуналом оптужени припадници српске националности били су осуђени на укупно 904 године затвора, хрватске на 171, бошњачке на 39, а албанске на 19 година затвора. Међу оптуженима две трећине чине припадници српске, а једну трећину припадници хрватске, муслиманске и албанске националности. Овим произведеним бројкама жели се сугерисати закључак да су злочини почињени од стране припадника српског народа и злочинци из његових редова не само бројнији од злочина и злочинаца осталих етничких актера рата за *ex-југословенско* територијално наслеђе, већ да је мера те бројчане надмоћности *толико* велика да ни о каквој симетрији, односно упоредивости испољеног злочинства једних (Срба) и свих других, чак ни збирно узетих, не може бити речи. У жалбеним поступцима пред МКТБЈ-ом свим Србима се по правилу (случај Веселина Шљиванчанина је изузетак који га, као таквог потврђује) казне повећавају, а Муслиманима и Хрватима смањују или чак бивају ослобађани.

38) Седам година доцније, из шведског затвора у којем је служила казну, Плавшијева је у интервјуу за шведски магазин „Ви“ повукла своје признање кривице. Према писању

случај Биљане Плавшић недвосмислено сведочи - немају углавном никакве практичне користи. Тако је иста и поред поодмакле животне доби и маргиналне позиционираности у констелацији персоналне моћи у ратом захваћеној Босни и Херцеговини, те усменог обећања Мадлен Олбрајт, некадашње високе званичнице америчке администрације, добила високу казну од 11 година затвора, коју је одслужила у једном шведском затвору

На сличан начин Трибунал је „наградио“ и кооперативност некадашњег председника Републике Српске Крајине. Иако је бивши зубар из Книна 27. јануара следеће године, јавно признао кривицу за прогоне на политичкој, расној и верској основи, изразио дубоко кајање и срамоту, те „замолио браћу Хрвате да опросте браћи Србима“, кривично веће Трибунала изрекло му је 13 година затвора. Договор са тужилашвом био је да њен максимум буде 11 година, али с обзиром на дотадашње Бабићеве заслуге за Трибунал и услуге које су тужиоци и судије могле од њега убудуће да очекују, бивши српски лидер из Крајине с правом је очекивао далеко више, односно много нижу временску казну. Годину дана касније, у писменој изјави Четвртом општинском суду у Земуну, његова удовица (Бабић је затворској јединици трибунала починио самоубиство) је детаљно описала тешку судбину мужа и своје породице док су били под 'заштитом' МКТБЈ-а и притиске и уцене тужилаштва, којима је овај заштићени сведок оптужбе био изложен чим је одбио да, после Милошевића, сведочи и против других Срба - хашких оптуженика.³⁹⁾

д) Случај оптуженог Веселина Шљиванчанина

Веселин Шљиванчанин, бивши официр ЈНА, првобитно је осуђен у септембру 2007. године на пет година затвора „за помагање и подржавање убиства“ око 200 заробљених Хрвата, углавном припадника хрватских оружаних формација, ликвидираних од стране припадника локалне територијалне одбране и паравојних снага надомак Вуковара, у селу Овчари. У време изрицања пресуде Шљиванчанин је у хашком притвору већ био провео више од четири године. Пуштен је крајем 2007. године до окончања жал-

магазина, о мотивима који су је навели да га уопште и исказе, Плавшићева је казала: „Признала сам кривицу за злочине против човјечности да бих могла преговарати о осталим оптужбама. Да нисам, суђење је могло потрајати три, три и по године. С обзиром на моје године, то није била прихватљива опција.“

39) Више о томе у: Мирослав Зарић, *Милошевић, године суђења...*, цит. издање, стр. 102.

беног поступка. Жалбено веће Хашког трибунала преиначило је првобитну пресуду и њоме одређену казну повећало са пет на седамнаест година, то јест више него утрустручило је, истовремено одбацујући све жалбе окривљеног и генерала Милета Мркшића, оптуженог у истом случају. Одлука Жалбеног већа није била заснована ни на каквим новим чињеницама, ни на каквим, у међувремену прибављеним доказима који би довели у питање првобитну пресуду. Судије Жалбеног већа и саме су приметиле „да пресуда из 2007. године није оманула у погледу чињеничних налаза“. Упркос томе, већина њих (троје од петоро) сложила се са тужиоцем „да је казна од пет година неразумна и да не одражава адекватно степен тежине злочина који му се стављају на терет.“⁴⁰⁾ Њено вишеструко повећање Суд је оправдао двама разлозима. Прво, сматрао је да је Шљиванчанин у првостепеној пресуди погрешно ослобођен оптужбе за помагање и подржавање убиства. На основу ничег другог до записника свог сопственог суђења којим га је ослободило ове оптужбе, Хашки суд га је, примећује Филип Хемонд (Philip Hamond)⁴¹⁾, сада прогласио кривим. Друго, речено је да је казна од пет година затвора која му је досуђена 2007. године - за помагање и подржавање мучења - морала бити преиначена зато што није било јасно да ли су судије, одређујући јој висину, у довољној мери узеле у обзир патње жртава и њихових породица.

Ни Веселин Шљиванчанин ни Миле Мркшић, утврђено је, нису наредили, учествовали, нити уопште били присутни приликом убијања затвореника у Овчари. Оптужба за помагање и подржавање убиства - од које је Шљиванчанин ослобођен 2007. године, а за шта Хаг сада и њега и Мркшића сматра кривим - заснива се на чињеници да је Мркшић наредио повлачење из Овчаре снага ЈНА које су требало да штите заробљене Хрвате, а да се Шљиванчанин није оглушио о ту наредбу. Приликом саопштавања одлуке о продужењу казне Шљиванчанину, Жалбено веће је истакло да „иако он више није имао *de jure* надлежност над војном полицијом распоређеном у Овчари, могао је да их обавести да је Мркшићево наређење у супротности са обавезујућим законима и обичајима рата да се ратни заробљеници морају штитити.“⁴²⁾ Јер, за нас су жртве најважније“, обзнанио је 1996. године главни тужилац МКТБЈ

40) Cf. Филип Хемонд, “Хаг: оружје ‘легалне одмазде’, www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-nax-ju-prostorima/hag-oruzje-legalne-odmazde.html?alphabet=1

41) Cf. Хемонд, Филип, *Ibid.*

42) Cf. Appeals Chamber Judgement Summary, May 5, 2009(pdf)

Ричард Голдстон (Richard Goldstone). „Жртве југословенског рата желе правну одмазду.“⁴³⁾

ђ) Случај оптуженог Насера Орића

Насер Орић је током већег дела рата у Босни и Херцеговини био командант Осме оперативне групе Армије БиХ и директно је командовао походима на села сребреничке, братуначке, скеланске и зворничке општине. Ова јединица је 1. јануара 1995. године прерасла у 28 дивизију Армије БиХ, а Орић је остао њен командант. У овом делу Подриња од 1992. до 1995. године убијено је, углавном клањем, 3260 Срба, а још 59 њих се воде као нестали. До темеља је спаљено 136 српских села. Орићу је суђено по оптужници која га је теретила за смрт заробљених Срба у сребреничкој полицијској станици, окрутност поступање према притвореницима и безобзирно уништавање 12 српских села од лета 1992. до краја 1993. године. Тужилаштво је тражило да буде осуђен на 18 година затвора, а одбрана да буде ослобођен. Првостепеном пресудом, изреченом у лето 2006. године, Орић је проглашен кривим што није спречио злочине над Србима, на основу чега је био осуђен на две године затвора. Правоснажном пресудом неколико месеци доцније Апелационо веће Трибунала је ослободило Орића свих оптужби и донело одлуку о његовом пуштању на слободу. Веће је притом закључило да су првостепене судије погрешиле када су Орића прогласиле кривим, а претходно нису утврдиле ко је тачно починио злочине, да ли су починиоци били потчињени Орићу и да ли је он знао за злочине. Саопштавајући пресуду, судија Волфганг Шомбург је рекао да је утврђено да су тешки злочини над Србима у Сребреници несумњиво почињени, али да није било доказа на основу којих би се Орић могао осудити. Миливоје Иванишевић, директор *Центра за истраживање злочина над српским народом* сведочи да је Трибуналу достављено пет килограма материјала са најквалитетнијим могућним доказима у прилог оптужнице против Орића, које је Трибунал, очигледно, игнорисао. Жртве у овом случају нису, као у Шљиванчаниновом и Мркшићевом, биле „најважније“, нити се сматрало да „заслужују правну омазду“.

43) Cf. Johnstone, Diana, *Fool's Crusade*, Pluto Press, London, 2002, p. 96.

е) Случај оптуженог Рамуша Харадинаја

Пре добровољне предаје МКТБЈ-у 9. марта 2005. године Рамуш Харадинај је обављао дужност премијера самопрокламоване Републике Косово, а у време ратних дешавања на Косову једног од команданата ОВК, задуженог за „зону Дукађин“ која је обухватала општине Пећ, Дечани, Ђаковица и део општина Исток и Клина. Према речима тужиоца, сви злочини у тој зони током 1998. године догодили су се због заједничке злочиначке намере. Оптужница у 37 тачака теретила је Харадинаја и двојицу његових сарадника за злочине против човечности и кршење закона и обичаја ратовања почињено у периоду од 1. марта до 30. септембра 1998. године. У завршној речи Харадинајева одбрана је тврдила да нема поузданих доказа ни за један злочин за који је Харадинај оптужен. Бранилац Бен Емерсон је рекао да се оптужница састоји од низа неповезаних злочина, који су се догодили на различитим местима, у различито време, те да починиоци нису идентификовани, што говори да нема доказа да је постојао удружени злочиначки подухват. Тадашња главна тужитељка МКТБЈ-а Карла дел Понте је у више наврата јавно говорила и у својим извештајима упозоравала на велике проблеме са којима се тужилаштво суочавало у обезбеђивању сведока оптужбе стого што су били суочавани са директним претњама и притисцима, а више њих је у време трајања поступка ликвидирано. Почетком априла 2008. године Судско веће Трибунала је ослободило Харадинаја, оценивши да није крив ни по једној тачки оптужнице за прогоне на политичкој, верској и расној основи, уништавање имовине, окрутност поступање, силовања и убиства. Према пресуди коју је саопштио председавајући судија Алфонс Ори, тужиоци током суђења нису доказали да су Харадинај, Баљај и Брахимај били учесници у заједничком злочиначком подухвату, чији је циљ био уклањање српског и другог неалбанског становништва са подручја око Дечана како би на њему била учвршћена контрола ОВК. Српске власти су оптужницу против Харадинаја подупрле са 400 000 доказа за 67 убистава, наређивање 267 убистава и за више од 400 отмица српских цивила, међу којима и 65 деце. Јуна 2005. године одлуком Претресног већа МКТБЈ - а Харадинај је пуштен на слободу до почетка суђења и дозвољено му је „да се јавно појављује и ангажује у политичким активностима у мери у којој УНМИК буде сматрао да је то значајно за позитиван развој политичке и без-

бедносне стања на Косову.“ И у овом случају „важност“ жртава за Трибунал и његову спремност да им обезбеди „правну одмазду“ је одредила њихова, српска национална припадност.

*
* *

На овакав начин радно профилисан, Трибунал, извесно је, неће допринети афирмацији идеје међународне правде, већ ће пре учврстити уверење у њену релативност, односно субмисивност *интересима* моћних, који су се у једном тренутку преклопили са интересима неких од бројних актера једног комплексног балканског државно-територијалног разграничења. Ратни злочини тих, савезничких актера крвавог распада/разбијања II Југославије, из перспективе савременика Хашке »правде« ће се, чини се, испоставити *политички исплативим* пре него *морално кажњивим* актима ратне нехуманости, а очекивано помирење и васпостављање поверења међу донедавно зарађеним странама узмаћи пред много изгледнијим учвршћивањем постојећег неповерења и обнављањем сукоба у блиској или даљој будућности.⁴⁴⁾

Mirjana Radojic

**INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNAL
FOR THE FORMER YUGOSLAVIA - BETWEEN
CULPABILITY AND COST-EFFECTIVENESS
WAR CRIME**

Summary

The paper focuses on the ethical aspects of the activities of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (“The Hague Tribunal”). The author starts from the inference that the efforts of humanity to humanize war as a per definitionem murderous human activity have been almost two centuries old. Such efforts were aimed at reducing the gratuitous and from a military angle absurd suffering of the prevalingly civilian population, banning inhuman treatment of captives, curbing extensive devastation of material assets – in order words, defining warfare ethics albeit it may be minimalistically conceived, so as to limit the devastating potentials of the most destructive

44) У прилог томе речито говоре подаци из Галуповог истраживања спроведеног 2009. године према којима Србе својим непријатељима и даље сматра 83 одсто косметских Албанаца, 51 одсто Хрвата, сваки други босански муслиман, а оваква осећања међу етничким Србима су реципрочна. Велики број испитаних је изразио уверење да ће доживети бар још један рат. *Ср. Време*, бр. 999, 25. фебруар 2010.

of all forms of human relations by applying some humane principles. The ICTY was the third in the comparatively short line of institutionalized efforts of humankind in that direction. First, the author focuses on some characteristics of the activities of this institution of international justice which cast serious doubt on the declared international moral motivation of its founders and financiers. Having analyzed several cases of Hague Tribunal indictees, the elements of which confirm her inference, she concludes that the Tribunal is not going to make a significant contribution to the affirmation of the idea of international justice, but is rather going to strengthen belief in its relativity or subjugation to the interests of the powerful, which, at one moment, coincided with the interests of some of the numerous participants in a complex Balkan process of demarcation of territories and state borders.

Key words: International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, international law, international ethics.

ЛИТЕРАТУРА

- Bassiouni, Sherif, "From Versaille to Ruanda in Seventy-Five Years: The Need to
- Establish a Permanent International Criminal Court", *Harvard Human Rights Journal*, Vol. X, Spring 1997.
- Best, Geoffrey, *War & Law since 1945*, Clarendon Press, Oxford, 2002.
- Casey, Lee, A., "The Case against the International Criminal Court", *Fordham International Law Journal*, No. 25/ 2002.
- Cronin, Bruce, *Institutions for the Common Good: International Protections Regimes in International Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- Чивиков, Жерминал, *Сребреница. Крунски сведок*, Албатрос Плус, Београд, 2009.
- Чомски, Ноам, Интервју за ТВБХ1, 7. јануар 2006, наведено према: www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-ju-prostorima/u-srebrenici-se-nije-dogodio-genocid.html
- Deyer, Peter, *A History of War Crimes*, <http://www.scoop.co.nz/stories/HLO903/500161.html>
- Downes, Alexander, B., *Targeting Civilians in War*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y., 2008.
- Dyer, Peter, "War Crimes and American Rejectionism", <http://new.consortiumnews.com/2009/031309a.html>

- Hoffman, Stenley, *Duties Beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics*, Syracuse University Press, Syracuse, N.Y., 1981.
- Howard, Michael, Andreopoulos, George J. and Shulman, Mark R. (eds.), *Constraints on Warfare in Western World: The Laws of War*, Yale University Press, New Haven and London, 1994.
- Хауард, Мајкл, ”Temperamenta belli: Да ли се рат може контролисати?”, у зборнику: *Европски дискурс рата* (прир. Обрад Савић), Београдски круг, Београд, 1995.
- Хејден, Роберт, М., „Пристрасна ’правда’: Људски правизам и Међународни кривични суд за бившу Југославију“, *Филозофски годишњак*, no. 13/2000.
- Хемонд, Филип, “Хаг: оружје ‘легалне одмазде’, www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-ju-prostorima/hag-oruzje-legalne-odmazde.html?alphet=1
- Johnstone, Diana, *Fool’s Crusade*, Pluto Press, London, 2002.
- Jokic, Aleksandar, “Genocidalism”, *The Journal of Ethics*, No. 8/2004.
- Kotsch, Lothar, *The Concept of War in Contemporary History and International Law*, Études d’Histoire Économique, Politique et Sociale, Genève, 1956.
- Каргановић, Стефан, “Пропагандна архитектура сребреничког мита”, www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-ju-prostorima/propagandna-arhitektura-srebrenickog-mita.html
- Каргановић, Стефан, „Биљана Плавшић: једна трагична српска прича, <http://www.srpskadijaspora/info/vest.asp?id=12590>
- Mendez, Juan, “National Reconciliation, Transnational Justice and the International Criminal Court”, *Etics and International Affairs*, Vol XV. No.1/2009.
- *Међународно јавно право: збирка докумената*, (прир. Видан Хаци-Видановић и Марко Милановић), Београдски центар за људска права, Београд, 2005.
- Nill, David, A., “National Sovereignty: Must it be Sacrificed to the International Criminal Court?”, *Brigham Young University Journal of Public Law*, No. 14/1999.
- *Основи међународног јавног права* (прир. група аутора), Београдски центар за људска права, Београд, 2005.
- Pescin, Victor, *International Justice in Rwanda and the Balkans: Virtual Trials and the Struggle for State Cooperation*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- Risen, James, “US inaction seen after Taliban POW’s died” *New York Times*, July 11, 2009., <http://www.nytimes.com/2009/07/11/world/asia/11afghan.html>

- Slim, Hugo, *Killing Civilians: Method, Madness and Morality in War*, Columbia University Press, New York, 2008.
- Sob, Петер, "The Dynamics of International Criminal Tribunals", *Nordic Journal of International Law*, Vol. 67, No.2/1988.
- Скочо, Мирјана и Вуцер, Вилијам, „Ратни злочини“, у зборнику: *Деградирана моћ: медији и косовска криза*, (прир. Филип Хемонд и Едвард Херман), Плато, Београд, 2001.
- Вајл, Ерик, *Политичка филозофија*, Нолит, Београд, 1982.
- Зарић, Мирослав, *Милошевић, године суђења*, Књижевна омладина Србије, Београд, 2007.

Resume

The efforts of humanity to humanize war as a per definitionem murderous human activity have been almost two centuries old. Such efforts were aimed at reducing the gratuitous and from a military angle absurd suffering of the prevalingly civilian population, banning inhuman treatment of captives, curbing extensive devastation of material assets – in order words, defining warfare ethics albeit it may be minimalistically conceived, so as to limit the devastating potentials of the most destructive of all forms of human relations by applying some humane principles. The ICTY was the third in the comparatively short line of institutionalized efforts of humankind in that direction. The jurisdiction in rem of the ICTY relates to the serious infringements of the Geneva Conventions of 1949 on the protection of victims of war, breaches of laws and customs of war, genocide and crimes against humanity. Its jurisdiction was not limited by time as, at the moment of the foundation of the Tribunal, conflicts in former Yugoslavia were still under way. The court was formed with a declarative intent of delivering to the international public something different to the justice of the winner (Phil Clark) or of contributing with its decisions to the respect of human rights, peace and international justice, or, according to Bruce Cronin, of being an institution directed towards the common good, both of regional participants in the ex-Yugoslav conflict and the international community as a whole.

The central part of the text is devoted to some characteristics of the activities of this institution of international justice which cast serious doubt on the declared international moral motivation of its founders and financiers. As such Tribunal is not going to make a significant contribution to the affirmation of the idea of international justice, but is rather going to strengthen belief in its relativity or subjugation to the interests of the powerful, which, at one

moment, coincided with the interests of some of the numerous participants in a complex Balkan process of demarcation of territories and state borders.

Овај рад је примљен 10. септембра 2011. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. новембра 2011. године.